

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA BOBEDI (SAL)

PAMPIRI YA BOBEDI (P2)

2023

MATSHWAO: 40

NAKO: Dihora tse 1½

Pampiri ena e na le maqephe a 12.

DITAELO LE DIKELETSO HO MOHLAHLOBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A:	DIPALEKGUTSHWE	(40)
KAROLO YA B:	DITSHOMO	(40)
KAROLO YA C:	MEQOQO	(40)

2. Araba dipotso tse tswang bukeng eo o ithutileng yona.
3. Qala potso KA NNGWE leqepheng LE LETJHA
4. O lokela ho sehella mola ka mora karolo e nngwe le e nngwe.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola ka mora karabo e nngwe le e nngwe.
7. Hlokomela tshebediso ya polelo le mopeleto.
8. O eletswa ho sebedisa nako ka tsela ena.
KAROLO YA A:	Metsotso e (45 x 2)	90
KAROLO YA B:	Metsotso e (45 x 2)	90
KAROLO YA C:	Metsotso e (45 x 2)	90
9. Ngola ka mongolo o makgethe o balehang.

LEQEPHE LA DIKAHARE:

Leqephe lena le tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o lakatsang ho di araba, ntle le hore o bale pampiri kaofela.

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE

Araba dipotso tsa dipalekgutshwe tseo o ithutileng tsona.

NOMORO YA POTSO	MATSHWAO	LEQEPHE
1. 'Sello le bophelo'	20	4
2. 'Mpho e makatsang'	20	5

KAROLO YA A: DITSHOMO

Araba dipotso tsa ditshomo tseo o ithutileng tsona.

3. 'Nkolobe'	20	7
4. 'Ditokotoko'	20	8

KAROLO YA C: MEQOQO

Araba dipotso ka BOBEDI tsa meqoqo.

5. 'Sepetlele'	20	10
6. 'Tjhelete'	20	11

KAROLO YA A: DIPALEKGUTSHWE**MAKUMANE A THATA A BOPHELO – JM Maqubela****POTSO YA 1: 'SELLO LE BOPHELO'**

Bala qotso ena ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima palekgutshwe kaofela.

TEMA YA A

Sello ke monna wa lelapa ya dilemong tse mashome a mane. O na le mosadi, bana ba bona ba bane. Motsemong ona ho phelwa bophelo bo mahareng. Sello ke moakamedi ho e nngwe ya difaboriki, Welkom. Ka thuto o felletse sehlopheng sa borobedi.

Ke kgwedi tse nne Sello a tswile mosebetsing. Ka mehla o ne a tsohella difaboriking tse fapaneng ho ya batla mosebetsi empa katleho ya hae e le hole le yena. Tjheletenyana e neng e bolokilwe e se e hasantswe mekitlaneng. Lapeng lena ho ne ho hulwa ka thata. Ntlo, setofo le diaparo ho sa setse matsebetsebe a ditjhelete. Tjhelete e ne e sa tlo hlaha kae? 5

Moahisane, Ntswaki, Sello le moruti Ntjhabeng ba dutse ka ntlong. Sello o phetela bohle tsa ditshotleho tsa hae. O ba qoqela kamoo a phelang ha boima kateng. Pale ya hae e ne e hlomola. Ntswaki o ne a lla ha Sello a pheta tsena. 10

Ka morao ho selemo ho dumellanwe, Sello a etsa mokete o moholo. O ne a fetisetsa dinotlolo ho moahisane le moruti. O ne a ahetsa moruti Ntjhabeng ntlo ya lelapa mme a bula kgwebo eo a e qaletseng moahisane.

[E qotsitse bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, JM Maqubela, 1997: 40, 42, 45]

- 1.1 Bolela dilemo tsa molwantshuwa. (1)
- 1.2 Ketsahalo ya hore Sello a tsohelle difaboriking tse fapaneng e etsahetse ka mora nako e kae? (1)
- 1.3 Qolla mekitlane E MMEDI eo Sello a neng a e lefella. (2)
- 1.4 Fana ka kamano e teng dipakeng tsa Sello le Ntjhabeng. (1)
- 1.5 Ketsahalo ya hore Sello a phetele moruti Ntjhabeng le moahisane wa hae ka tsa ditshotleho tsa hae, e etella pele ketsahalo efe? (2)
- 1.6 Hlwaya ketsahalo E LE NNGWE qotsong e bontshang hore dikahare di dumellana le sehloho. (1)
- 1.7 Hlalosa tikoloho eo mongodi a e totobaditseng palekgutshweng. (2)
- 1.8 Sello ke mophetwa ya tjhitja. Dumellana kapa o hanane le ntlha ena. (2)

- 1.9 Tharollo palekgutshweng ee e iponahatsa ketsahalong efe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.10 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola nomoro le tlhaku feela. Tshehetsa karabo ya hao.
- Mongodi o totobatsa karolo efe ya poloto polelong e latelang?
- Ka letsatsi le leng Sello a kgutla mosebetsing mme a fumana mosadi a se a kula.
- A Tharahano
B Mothipoloho
C Tlhekelo
D Sehlohlolo (2)
- 1.11 Na o utlwela Sello bohloko ka tahlehelo ya mosebetsi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.12 Ke thuto efe eo mongodi a fanang ka yona palekgutshweng ee? (2)
- [20]

LE**POTSO YA 2: 'MPHO E MAKATSANG'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima palekgutshwe kaofela ha yona.

TEMA YA B

Ka tsatsi le latelang lena, Tlaleho a botsa mora hore na o rata ho ithutela eng. Teboho a bolella ntatae hore yena ha a eso ka a nahana letho ka taba ena. Ntatae a dumela ka hlooho mme ha a qeta a kopa Teboho ho ya nahanisisa ka taba ena. Ba dumellana hore Teboho o tla nahanisisa ka seo a lokelang ho ithutela sona e le kgetho ya bokamoso ba hae. O ne a lokela ho nka dibeke tse tharo a thuhisa sena. 5

Ka morao ho nako e badilweng, Teboho a tlisa karabo ho ntatae. O ne a kgethile ho ithutela bosuwe. Ntatae a mo sheba nakwana a nto mmotsa hore na ke hobaneng ha a kgethile bosuwe. Tjhe, Teboho a araba potso ena ha bonolo feela. O ne a bolelletse mosuwe wa hae ka kgetho ena mme le mosuwe enwa wa hae a ananetse sena. Ntle le mosuwe ya ananetseng kgetho, Teboho o nnile a fumana keletso mane setsing sa dikeletso sa ho kgetha mesebetsi. 10

[E qotsitse le ho lokiswa bukeng ya *Makumane a thata a bophelo*, JM Maqubela, 1997: 10]

- 2.1 Molwantshuwa ke mang palekgutshweng? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.2 Bolela nako eo Teboho a e nehilweng ho nahanisisa ka kgetho ya hae. (1)
- 2.3 Qolla mabaka A MABEDI a kgothaleditseng Teboho ho latela lekala la mosebetsi leo a le kgethileng. (2)
- 2.4 Ngola diketsahalo tse ka masakaneng ho ya ka tatellano ya kamoo di etsahetseng kateng.
(Teboho o tla nahanisisa ka seo a lokelang ho ithutela sona; A araba potso ena ha bonolo feela; Tlaleho a botsa mora hore na o rata ho ithutela eng.) (1)
- 2.5 Bolela lebaka la Tlaleho la ho roma mora lebenkeleng ntle le molaetsa o hlahosang se neng se lokelwa ho rekwa. (2)
- 2.6 Ketsahalo ya hore mekgatlo e mmedi ya barutwana e tseke taolo ya sekolo, e totobatsa (tharahano, kgolo, sehlohlolo). Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.7 Bontsha kamoo mongodi a bopileng semelo sa Tlaleho le Pudumo hore ba emela nnete le katleho ya bana sekolong. (2)
- 2.8 Hlalosa sesosa sa kgohlano palekgutshweng ena. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.9 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola nomoro feela. Tshehetsa karabo ya hao.
Polelo ena, 'Selemong se etelletseng pele seo Teboho a tla tshwanela ho kenela sehlopha sa leshome, Tlaleho a kula', e re fa karolo efe ya poloto? Tshehetsa karabo ya hao.
- A Tharollo
B Mothipoloho
C Sehlohlolo
D Kgolo (2)
- 2.10 Na o utlwela baithuti ba hlolehang ho feta sehlopha se itseng bohloko? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 2.11 Na ho nepahetse hore ha motho a kula, e be o hatellwa hore a utulle lekunutu la hae la Willi? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[20]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 40**

KAROLO YA B: DITSHOMO**BOKGELEKE BA BASOTHO – R Moeketsi****POTSO YA 3: 'NKOLOBE'**

Bala qotso ena ebe o araba dipotso tse itshetlehleng hodima tshomo kaofela ha yona.

TEMA YA C

Yaba mosadi enwa o roma e mong wa bashanyana ba hae ho ya mo kopela setlhare ho malomae. Moshanyana a ya. A fihla. A kopa setlhare seo. Yaba malomae o a mo fa. A kgutlela hae. Tseleng a se ja a sa tsebe hore ke sa bohloko bofe.

... Jwale ka tsatsi le leng, ha ho ntse ho alositswe ke badisana, moshanyana a re ho wabo: 'Ke sa ya thabeng. Ke ilo bona difi tsa ka tseo ke tjehileng dinonyana ka tsona.' 5
Yaba o a ya. Ha a fihla moo, a beleha ngwana. Hoba a belehe ngwana jwalo, a mo phuthela, a mo robatsa ka lehaheng. Yaba o a oroha o ya hae.

'... Bee, athe moholwane o na le ngwana? Ke tsona difi tseo a di sebetsang letsatsi le letsatsi. Ebe ngwana enwa o tswa kae?' A ipotsa dipotso, tsa hloka dikarabo.

... A fihla a dula ka mosing mme a ntse a lla. Jwale ha mmae a mmotsa hore o llelang, 10
yena a re ha a lle, o mpa feela a fahlwa ke mosi. Yaba mmae o re: 'Jwale ha o tlohe ke eng mosing?' A tloha a ya ka ntlong a ya robala.

[E qotsitswe le ho lokiswa bukeng ya *Bokgeleke ba Basotho*, R Moeketsi, 1993: 15, 17, 18]

- 3.1 Bolela lekgetha LE LE LENG la tshomo. (1)
- 3.2 Moshemane o ne a ronngwe ho mang, mme a ile ho lata eng? (2)
- 3.3 Hlahisa se ileng sa etsahala ka setlhare seo moshemane a neng a se ronngwe. (1)
- 3.4 Bolela lebaka la moshanyana la ho ya thabeng. (1)
- 3.5 Ngola diketsahalo tse ka masakaneng ho ya ka tatellano ya kamoo di etsahalang kateng.
(A dula ka mosing mme a ntse a lla; A tloha a ya ka ntlong a ya robala; Hoba a belehe ngwana, a mo phuthela.) (1)
- 3.6 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse ka masakaneng.
Ketsahalo e latelang: 'A fihla a dula ka mosing mme a ntse a lla', e totobatsa ... (sehlohloho, tharahano, kgolo). Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 3.7 Monamodi ke mang tshomong ee, mme o ikgetha jwang? (2)

- 3.8 Hlalosa tikoloho eo mongodi a e totobaditseng tshomong. (2)
- 3.9 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola nomoro feela. Tshehetsa karabo ya hao.
- Polelong ee, 'A tshoha haholo! Bee, athe moholwane o na le ngwana?' Mongodi o totobatsa boemo bofe ba poloto?
- A Sehlohlolo
B Tharollo
C Kgolo
D Mothipoloho (2)
- 3.10 Tharollo ya bothata ba moshanyana ka lesea le nyametseng e bile efe? (2)
- 3.11 Nkolobe o hlahela e le mophetwa ya sa tshepahaleng. Nnetefatsa mohopolo ona. (2)
- 3.12 Ke molaetsa ofe wa mantlha oo mongodi a o fetisang ka tshomo ee? (2)
- [20]

LE**POTSO 4: 'DITOKOTOKO'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima tshomo kaofela ha yona.

TEMA YA D

Ba re e ne e re e le monna le mosadi ba se na bana. Mosadi o ne a kile a fumana bana habedi feela, bona ba hloka hloka ho sa tsejwe hore ba jelwe ke eng. Athe bana ba ipolaelwa ke nkgono wa bona hobane yena a sa rate mma bona, ngwetsi ya hae.

Ka tsatsi le leng mosadi a fumana ngwana e mong hape. E ne e le ngwana wa ngwanana. Jwale nkgono a re lebitso ke Ditokotoko. Ka le leng la matsatsi mmae ha a 5
ya sedibeng, a kopa matsalae ho mo salla le ngwana. Nkgono a thaba haholo hobane ona ke monyetla wa hore a phethe merero ya hae e ditshila. Nkgono a nka setloholo, o ya le sona ha hae. A fihla a nka thipa a se poma maoto le matsoho, a pata ditho tsena hole ngwana a ntse a lla moo ha bohloko.

Mma ngwana ha a fihla o rola nkgono, mme o utlwa leseanyana la hae le lla. Yaba o re: 10
'Ngwana ka a tla a lla ha bohloko basadi, mo tlise mme ke mo nyantshe.' Nkgono a re: 'Ka nnete ha ke tsebe se jeleng setloholo sena sa ka.' Mma ngwana a lla sa mmokotsane.

[E qotsitswe bukeng ya *Bokgeleke ba Basotho*, R Moeketsi, 1993: 18–19]

- 4.1 Bolela makgetlo ao mosadi enwa a bileng le bana ka wona. (1)
- 4.2 Fana ka lebaka la nkgono la ho bolaya bana ba ngwetsi. (1)

- 4.3 Qotsa lentswe le bontshang kamano dipakeng tsa nkgono le Ditokotoko. (1)
- 4.4 Bolela se ileng sa etsahala ka Ditokotoko hoba mmae a kope matsalae ho mo salla le ngwana. (1)
- 4.5 Bolela mesebetsi E MMEDI e phethwang ke Ditokotoko pele batswadi ba kgutla letsemeng. (2)
- 4.6 Diketsahalo tsa tshomo ena di etsahala sebakeng sefe? Tshehetsa ka mohlala o le mong. (2)
- 4.7 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D). Ngola nomoro le tlhaku feela. Tshehetsa ka lebaka.
- Mongodi o bontsha karolo efe ya poloto polelong e latelang?
- Jwale o kgutla le maoto le matsoho a Ditokotoko mme o a a kgwesa.
- A Tharollo
B Kgolo
C Tharahano
D Sehlohlolo (2)
- 4.8 Bolela hore polelo e latelang ke Nnete kapa Mafosi. Tshehetsa karabo ya hao.
- Mongodi o kgonne ho hlahisa mothipoloho wa tshomo ena ka lefu la nkgono. (2)
- 4.9 Manolla sehalo se utlwahalang tshomong. (2)
- 4.10 Karaburetso e sebedisitsweng polelong e latelang ke ya mofuta ofe mme bohlokwa ba yona ke bofe?
- 'Mmangwana a Ila, a Ila haholo, a Ila sa mmokotsane.' (2)
- 4.11 Na o utlwela mme wa Ditokotoko bohloko ka ho kgaolwa maoto le matsoho ha ngwana wa hae? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.12 Na ke qeto efe eo o neng o ka e nka ha o ne o ka ba maemong a mme wa Ditokotoko? (2)

[20]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 40**

KAROLO YA C: MEQOQO**PELONG YA KA – SM Mofokeng****POTSO YA 5: 'SEPETLELE'**

Bala qotso ena, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima moqoqo kaofela ha wona.

TEMA YA E

Ba bang ba utlwa monate ha ba bua ka mafu a batho, ba ntsha mantswa a malelele, ba sa nahane hakaalo ho thusa mokudi, ba mpa ba inahanela tseo ba tla ithuta tsona ka bohloko ba hae.

Ho ba bang ba phekola motho hobane o ehlwa hore o a kula, hobane o batla ho mo thusa, ho fapane haholo le ho mo phekola o sa nahane tsa hae, o sa nahane le hore ke motho, o mpa o nahana hore o fumane sebaka sa hore o ithute bohloko bo itseng boo o tla ngola tsa bona hore lebitso la hao le hole le tsejwe, le hlomphuwe ke dingaka tse ding. Ya jwalo o a bonahala ha a buisana le bakudi. Ho yena ha se batho, ho yena e ntse e ka nna ya eba ditweba kapa ditshwene tse tshwaetswang ka mafu a itseng hore batho ba ithute ka tsona mafu ao.

5

10

Empa ho teng ba bang ba ntseng ba ithuta ka ona mahloko ao, ba mpa ba etsa jwalo ba sa nahane setumo seo ba tla se fumana, ba mpa ba susumetswa ke lerato le leng pelong tsa bona, lerato le etsang hore ba lakatse ho fokotsa bohloko le matshwenyeho a batho ba habo bona.

[E qotsitswe *Pelong ya ka*, S Mofokeng, 1962: 90–91]

- 5.1 Bolela sebaka sa moo ditaba tsa moqoqo di etsahalang ho sona. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 5.2 Hlwaya mabaka A MABEDI a ho phekola bakudi. (2)
- 5.3 Bolela baphetwa ba phekolang bakudi sepetlele. (2)
- 5.4 Bolela diphoofolo TSE PEDI tseo bakudi ba bapiswang le tsona. (2)
- 5.5 Sepheo sa mongodi ke sefe ka polelo e latelang? Tshehetsa karabo ya hao o itshetlehile ka diketsahalo tsa moqoqo. (2)
- '... metswalle ya nnete e fumanwa hona tsietsing.' (2)
- 5.6 Fana ka sehalo se utlwahalang moqoqong ona. (2)
- 5.7 Ditlamorao tsa mokudi ya sa yeng sepetlele e sa le ka nako e ka ba dife? (2)

- 5.8 Kgetha karabo e nepahetseng ho tse latelang. Ngola tlhaku (A–D) feela pela nomoro e nepahetseng. Tshehetsa karabo ya hao.

Polelong ena, 'bohloko bo ja setsi', mongodi o bolela hore lefu le a ...

- A eketseha.
B phekoheha.
C tshabeheha.
D fokotseha (2)

- 5.9 Na o nahana hore ho molemo ho ba le baaki ba batshehadi feela? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

- 5.10 Polelo e latelang e dumellana jwang le diketsahalo tsa moqoqo?

'... bohlale ha bo ahe ntlong e le nngwe.' (2)
[20]

LE

POTSO YA 6: 'TJHELETE'

Bala qotso e latelang, ebe o araba dipotso tse itshetlehileng hodima moqoqo kaofela ha wona.

TEMA YA F

Empa tjhelete yona ha e jwalo. E emela tsohle. O e jara ha bonolo ho e isa bankeng ... Etela lefatsheng lesele o tle o bone tsa tjhelete. Ha o fihla teng, hara baditjhaba ba buang e sele, o fumana hore o lahlehile, o sa utlwe seo ba se buang, o ka tseketseke feela tjena; o qala ho ehlwa hore tjhelete ya heno mona ha e sa na matla, ha e sa bua jwalo kaha ba tsebang ba etjho, ha e sa tseba le ho o rekela dijo; e a nyefolwa, ha e tsejwe, mme le yona e bonahala e lahlehile jwalo ka wena monga yona. Tjhe, mona teng le wena o be o bone hore ho ka be ho mpile ha eba molemo hoja wa tla o kganna manamane a hao. 5

... Ba bang ba qetella ba se ba sa sebetse le ho sebetse, ba se ba shebane le maqhekaqheka a mangata a ho fumana tjhelete, le hona e ngata ka nako e kgutshwanyane. Ba thuba mabenkele, ba utswa, ba rekise. Ba mathaka le naha ena ba batla ho reka matekwane ho ba bang ba seng ba bona hore ho molemo ho lema matekwane masimong ho e na le ho lema mabele kapa poone kapa koro. 10

[E qotsitswe le ho lokiswa bukeng ya *Pelong ya ka*, SM Mofokeng, 1962: 101, 104]

- 6.1 Bolela sebaka moo tjhelete e fapanyetsanwang teng. (1)
- 6.2 Fana ka dintho TSE PEDI tseo tjhelete e di emelang. (2)
- 6.3 Hlwaya mabaka A MABEDI temeng a bontshang hore tjhelete ya heno ha e na matla dinaheng tse ding. (2)

- 6.4 Bolela dintho TSE PEDI tseo batho ba di etsang hore ba fumane tjhelete. (2)
- 6.5 Bolela seo ba se lehang masimong ho na le hore ba leme mabele kapa poone. (1)
- 6.6 Kgetha karabo e nepahetseng ho (A–D) feela pela nomoro. Tshehetsa karabo ya hao.
- Polelong ena, 'Makgolo a mararo a diranta a lekana le dikgomo tse mashome a supileng a metso e mehlano a dikgomo', Sekapuo sena se bitswa ...
- A seemela.
B papiso.
C tshwantshiso.
D mothofatso. (2)
- 6.7 Sepheo sa mongodi ka moqoqo ona ke sefe? (2)
- 6.8 Hlalosa mohopolo oo mongodi a o fetisang ka polelo e latelang:
- Ba bang ke ba madimabe, banna ba bona ha ba phele, motho e se e bile mohlolohadi habedi kapa hararo. (2)
- 6.9 Hlalosa mofuta wa karaburetso e sebedisitsweng polelong e latelang. Tshehetsa karabo ya hao.
- Ba tsamaya ka dijase tse tshweu ba kentse mehala ya bona mekotleng kapa ba e tlohetse e leketla melaleng ya bona. (2)
- 6.10 Na tjhelete e molemo ho feta bophelo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 6.11 Tshohla karabelo ya hao ho bontsha hore sehlooho 'tjhelete' se dumellana le ditaba. (2)

[20]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 40